

Tieslietu ministrijas un ANO Attīstības programmas projekts
“Atbalsts tiesu sistēmai”

Latvijas Republikas
Tieslietu ministrija

www.tmm.gov.lv

Latvia

Dr.iur. Patrīcija Nūnana (Patricia Noonan)

**Salīdzinošais ziņojums: Tiesnešu atlases,
amatā iecelšanas un paaugstināšanas kritēriji
Latvijā**

2003

Rīga

Pētījums izstrādāts ANO Attīstības programmas un Tieslietu ministrijas projekta *Atbalsts tiesu sistēmai Latvijā* ietvaros.

Publikācijā izteiktās atziņas ne vienmēr atspoguļo ANO Attīstības programmas un Tieslietu ministrijas viedokli.

Šo materiālu drīkst izmantot (gan pilnībā, gan daļēji) bez īpašas ANO Attīstības programmas un tās partneru atļaujas, obligāti norādot izmantošanas avotu.

© ANO Latvijā, 2003

Lai rastos bezkaislīga un neatkarīga tiesu vara, ir nepieciešama sistēma, kas uzsver tiesnešu kvalifikāciju, atklāj procesu visiem, kas atbilst likumos noteiktajām prasībām un ierobežo nepieciešamību pēc politiskas iejaukšanās. Diskusijās par tiesnešu atlasī centrālais jautājums ir pienācīga līdzsvara radīšana starp tiesu varas neatkarību un tiesu varas atbildību. Tiesu varas neatkarība nosaka, ka tiesneši institucionālā ziņā ir imūni pret politisko spiedienu no ārpuses, kamēr atbildība sabalsojas ar demokrātiskajiem principiem un ļauj tiesu varai reaģēt uz izmaiņām sabiedrības vērtības. *Skatīt: Reddick, Merit Selection: A Review of the Social Scientific Literature, 1999. (Reddiks. Atlase pēc nopelniem: Pārskats par sociālo zinātnisko literatūru, 1999.)*

Latvijā tiesnešu iecelšana amatā uz mūžu nodrošina tiesu varas neatkarību, taču atlases, amatā iecelšanas un amatā paaugstināšanas procedūras nenodrošina tiesu varas atbildību, standarti ir nenoteikti, un process ir izolēts no profesionāliem tieslietu jomā un sabiedrības. Savā atzinumā par Latvijas pievienošanās procesu Eiropas Savienībai Atklātās sabiedrības institūts ir ieteicis Latvijai apsvērt nepieciešamību “izveidot racionālu sistēmu tiesnešu atlasī un paaugstināšanai amatā, tai skaitā skaidrus kritērijus lēmumu pieņemšanai un caurskatāmas procedūras”. *Skatīt: Monitoring the EU Accession Process: Judicial Capacity, Open Society Institute 2002, (ES Pievienošanās procesa monitorings: Tiesu varas kapacitāte, Atklātās sabiedrības institūts, 2002.) 136. lpp.*

Likumprojekts “Par tiesu varu” (Likumprojekts) ir iesniegts ieskatīšanai Saeimā, un kamēr šī likuma pieņemšana vēl ir tikai gaidāma, šī analīze sākas ar Likuma “Par tiesu varu” (LTV) izskatīšanu, kas ir spēkā laika posmā līdz 2003. gada 1. jūlijam, un ietver izmaiņas, kas ierosinātas likumprojektam.

Šis novērtējums balstās uz esošo un ierosināto likumu iztīrījumu, intervijām ar Latvijas tiesnešiem un Gunu Kamensku, vietējo ekspertu, literatūras pārskatu par starptautiskajiem modeļiem un Kamenskas kundzes rakstisko ziņojumu.

Pastāvošā prakse atlases, amatā apstiprināšanas un amatā paaugstināšanas jomā:

I. Atlase:

Apvienoto Nāciju Organizācija ir atzinusi tiesu varas neatkarību par tās galveno iezīmi modernā sabiedrībā, un paziņojusi, ka tiesnešu atlases process nebūtu balstāms uz nepieņemamiem motīviem, kā arī tas nedrīkst būt diskriminējošs pret personu uz rasu piederības, ādas krāsas, dzimuma, reliģijas, politisko vai citu uzskatu, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai statusa pamatiem, izņemot to, ka kandidātam ir jābūt attiecīgās valsts pilsonim. Amatā paaugstināšanas sistēmām ir jābūt balstītām uz objektīviem faktoriem, tai skaitā spējām, godīgumu un pieredzi. *Skatīt: the Basic Principles on the Independence of the Judiciary during the 1985 Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders which sets forth guidelines for the qualifications, selection and training of judges in Section 10 and 13. (Pamatprincipi tiesnešu neatkarībai- 1985. gada Septītais Apvienoto Nāciju*

Organizācijas Kongress par noziedzības novēršanu un izturēšanos pret likumpārkāpējiem, kas nosaka vadlīnijas tiesnešu kvalifikācijai, atlasei un apmācībai 10. un 13. pantā).

Lai gan LTV un Likumprojekts ietver garantijas par diskriminācijas novēršanu atlases procesā, tie nav radījuši objektīvus standartus, kursu var izmantot, lai novērtētu spējas, godīgumu un pieredzi. Pašreizējais atlases process nav atvērts visiem, kas atbilst likumā noteiktajiem standartiem, jo nav likuma noteikuma, ne arī pašreizējās prakses, kas nosaka, ka tiesnešu amatu vakances ir jāizsludina. Tieslietu ministrija (TM) un tiesu priekšsēdētāji vakances gadījumā var uzaicināt pretendētus. Tiesneši un profesionāli tieslietu jomā norāda, ka viņiem nav nekas zināms par tiesnešu amatu vakancēm. Likumprojektā tiek risināts caurskatāmības trūkuma jautājums, un tas nosaka, ka vakances tiesnešu amatos un apmācības iestādēs ir izziņojamas oficiālā laikrakstā, uzaicinot pretendētus pieteikties uz amatiem. *Likumprojekta 40. un 42. pants.*

Patreiz spēkā esošais likums nosaka, ka visu tiesnešu atlase tiek balstīta uz principu, ka vienīgi Latvijas pilsoņi, kas ir “augsti kvalificēti” un “godīgi” juristi, var strādāt par tiesnešiem. *LTV. 51.(1) pants.* Patlaban kritēriji, kas nosaka “augsti kvalificētos” vai “godīgos”, nav atrodami ne likumos, ne praksē, izņemot izņēmumu uzskaitījumu, kas ir minēts ;TV 55. pantā.

Likumprojekts paplašina LTV ierobežojošās minimālās prasības, lai tajās ietvertu:

1. likumā noteiktā minimālā vecuma sasniegšanu (30 gadi visiem tiesnešiem, izņemot Augstākās Tiesas tiesnešus, kam ir jābūt 35 gadus veciem);
2. universitātes diplomu tieslietās;
3. latviešu valodas prasmi augstākajā līmenī;
3. noteiktā ilguma darba stāžu juridiskā specialitātē (vispār prasības par darba stāža ilgumu nosaka ilgāku laika posmu nekā LTV noteiktais, un tādējādi tās atbilst starptautiskajiem standartiem *Skatīt: Waters, Comment on the Draft Law 2002 (Waterss, Komentārs par Likumprojektu, 2002.)*);
4. ir jābūt saņēmušam apmācību;
5. ir jānokārto kvalifikācijas eksāmens;
6. ir jābūt ar nevainojamu reputāciju, un
7. uz personu neattiecas 39. panta ierobežojumi, kurā ir ietverti ierobežojumi, kas atbilst starptautiskajiem standartiem un praksei, kā arī lustrācijas noteikumi, kas ir kopīgi bijušajās padomju valstīs, taču tos vajadzētu pakāpeniski atcelt, arvien lielākam laikam attālinot Latviju no okupācijas perioda. *Skatīt: Waters, Comments on the Draft Law 2002(Waterss, Komentārs par Likumprojektu, 2002.)*.

Patlaban TM ir atbildīga par sākotnējo rajona un apgabala tiesu tiesnešu atlasī. Pretendenti, kas atbilst minimālajām likumā noteiktajām prasībām, tiek uzaicināti uz interviju pie TM valsts sekretāra un pie tās tiesas priekšsēdētāja, kurā vakance ir parādījies, un tiek pieņemts lēmums, vai kandidāts tiks izvēlēts stažēšanās periodam. Šķiet, ka nav rakstisku kritēriju lēmumu pieņemšanai šajās intervijās. Saskaņā ar

Likumprojektu atbildība par tiesnešu kandidātu izvirzīšanu tiek nodota no Tieslietu ministrijas Tieslietu padomei. Tieslietu padome izvirza tiesnešu kandidātus, pamatojoties uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas sniegto atzinumu, un Tieslietu padomes izveidota komiteja veic novērtējumus, izmantojot kārtību, kuru ir jānosaka Tieslietu padomei. *Likumprojekts, 40. un 42. pants.*

Pašreizējās stažēšanās sistēmas nolūks ir iepazīstināt pretendentu ar tiesu darbu, tai skaitā lietu analizēšanu un tiesisko jautājumu pētniecības veikšanu. Stažieri neiztiesā lietas. *Skatīt : Monitoring EU Accession, 2001. (ES Pievienošanās procesa monitorings, 2001.) 252.lpp.* Stažēšanās posma ilgums nav likumā noteikts, taču praksē tas svārstās no viena līdz sešiem mēnešiem. *Skatīt: Monitoring EU Accession Process: Judicial Independence Latvia, 2001(ES Pievienošanās procesa monitorings: Tiesu varas neatkarība Latvijā, 2001.) 252.lpp.* Domājams, ka pretendentam, kas ir savas karjeras vidusposmā, ar pietiekamu pieredzi tieslietās, tiks noteikts īsāks stažēšanās laiks, nekā nesensajam tieslietu absolventam.. *Skatīt: Monitoring EU Accession, 2001 (ES Pievienošanās procesa monitorings, 2001.) 252.lpp.* Saskaņā ar Likumprojektu stažēšanās tiek nomainīta ar obligātu jauno tiesnešu apmācību Tieslietu padomes vadībā, apmācību laika ilgumam svārstoties no viena mēneša līdz gadam. *Likumprojekta 40.pants.*

Patlaban rajona tiesas tiesnešiem, kas ir sekmīgi pabeiguši savu stažēšanos, ir jāliek kvalifikācijas eksāmens, kamēr visi pārējie tiesnešu amatu pretendenti tiek iecelti no pretendentu kopuma, kas atbilst vienīgajām likumā noteiktajām minimālajām atbilstības prasībām, un tiem nav izvirzīta prasība ne par stažēšanos, ne arī par eksāmenu.

Likumprojektā tiek atcelta stažēšanās rajona tiesu tiesnešiem un tās vietā tiek izvirzīta prasība, lai visi tiesneši saņemtu apmācību un nokārtotu tiesnešu kvalifikācijas eksāmenu. *Likumprojekta 36. un 40. pants.* Ne LTV, ne arī Likumprojekts nenosaka standartus kvalifikācijas eksāmenam, un patlaban tā ir mutiski kārtota procedūra bez rakstiski noformētiem standartiem vai rezultātiem. Rajonu un administratīvo tiesu tiesnešiem vēl joprojām tiek izvirzīta prasība par triju gadu ilgu pārbaudes laiku, kamēr visi pārējie tiesneši tiek iecelti amatā uz mūžu. *Likumprojekta 43. pants.*

Pretendentus uz Augstāko Tiesu izvēlas un izvirza Augstākās Tiesas priekšsēdētājs, balstoties uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu. Pretendentiem ir jābūt pieredzei tiesneša darbā, tai skaitā:

- rajona tiesu tiesnešiem ar vismaz četrus gadus ilgu darba pieredzi;
- apgabaltiesu tiesnešiem ar vismaz divus gadus ilgu darba pieredzi
- komercietišu tiesnešiem ar vismaz triju gadus ilgu darba pieredzi

II. Iecelšana amatā:

Rajona tiesas tiesnešus patlaban amatā ieceļ Saeima uz triju gadus ilgu pārbaudes laiku, balstoties uz Tieslietu ministrijas rekomendāciju. Pēc triju gadu ilgā termiņa izbeigšanās Tieslietu ministrija var vai nu rekomendēt pretendentu iecelšanai amatā uz

mūžu, un Saeima to apstiprina, vai arī pārbaudes laiks var tikt pagarināts, un pretendents var tikt iecelts amatā uz laiku līdz diviem gadiem, balstoties uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu. Taču Tieslietu ministrija var neiecelt amatā atkārtoti uz otru ierobežotu termiņu, ja pēc Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinuma tiesneša darbs pirmā amatā iecelšanas termiņa laikā ir bijis neapmierinošs. Likumā lietotais formulējums nenosaka, kāds svars Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumam ir šajā procesā. *LTV 57. pants*. Likumprojektā šī neskaidrība nav novērsta.

Jāatzīmē, ka, izbeidzoties otrajam pagaidu amatā iecelšanas termiņam, apsvērumi par iecelšanu amatā uz mūžu netiek balstīti uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas rekomendāciju, bet gan uz Tieslietu ministrijas rekomendāciju. *LTV 60.(2). pants*. Vēl jo vairāk, nav standartu, kas būtu noformulēti kā kritēriji, ne Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas, ne arī Tieslietu ministrijas rekomendācijām, nav arī standartu, kas ierobežotu Saeimas rīcības brīvību. *Skatīt: Monitoring EU Accession, 2001 (ES Pievienošanās procesa monitorings, 2001.) 252.lpp.* Visu pārējo tiesu tiesneši tiek iecelti amatos bez pārbaudes laika vai stažēšanās prasības izvirzīšanas, pielietojot jau augstāk 1. sadaļā aprakstītos atlases kritērijus.

Likumprojekts nosaka, ka tiesneši, izņemot tiesnešus rajona vai administratīvajām tiesām, ir jāieceļ amatā uz mūžu. Prasība par pārbaudes laiku zemākā līmeņa tiesu tiesnešiem atspoguļo praktisko realitāti, ka šie tiesneši parasti ir gados jaunāki un viņiem ir mazāk pieredzes tieslietu darbā, nekā tiem tiesnešiem, kas tiek izvēlēti apgabaltiesām. Woterss savā komentārā par Likumprojektu izsaka bažas, ka triju gadu ilgais pārbaudes laiks rada nopietnu apdraudējumu tiesnešu neatkarībai, un ka iecelšanai amatā ir jānotiek tūlīt vai pēc tikai neilga laika perioda. *Skatīt: Commentary on Draft Law at Article 43. (Komentārs par likumprojektu, par 43.pantu)*. Voterss ierosina, ka problēmas, kas piemīt pārbaudes laikam jaunajiem tiesnešiem, nevajadzētu uzskatīt par pietiekamu attaisnojumu tiesnešu neatkarības apdraudējumam, un ka ir ieteicamas alternatīvas, tai skaitā ilgāks apmācības laiks, stažēšanās ar ierobežotu tiesnešu funkciju veikšanu un augstākām minimālajām algām. Ilgāki apmācības posmi ir atrodami Francijā, kur pretendenti, kas nokārto nacionālos konkurences eksāmenus, pēc tam iestājas triju gadu ilgā studiju programmā Nacionālajā maģistrātu skolā. Līdztekus Votersa kunga ierosinātajām alternatīvām labi pielāgotas izglītības programmas izstrāde apmācības periodam varētu palīdzēt saīsināt pārbaudes laiku rajona un administratīvo tiesu tiesnešiem. Taču pārbaudes laiki tiek izmantoti gan civiltiesību, gan paražu tiesību valstīs.

III. Paaugstināšana amatā:

Paaugstināšana amatā kvalifikācijas klasifikācijās, kuru rezultātā tiek iegūts algu pielikums, tiek atsevišķi iztirzātas *Kvalifikācijas klasifikācijas pielikumā un karjeras attīstībā*. Tālāk sekojošais iztirzājums koncentrē uzmanību uz tiesnešu paaugstināšanu amatā administratīvos vadības posteņos. Tiesnešu paaugstināšana amatā, pārceļot uz augstākām tiesām, tiek definēta drīzāk kā atlase un iecelšana amatā, nevis kā iecelšana saskaņā ar LTV un Likumprojektu, un ir iztirzāta augstāk I. un II. sadaļā.

Patlaban rajona tiesu priekšsēdētājus un viņu vietniekus amatos ieceļ Tieslietu ministrija no tiesas tiesnešu vidus, balstoties uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu. Iecelšana amatā ir uz pieciem gadiem. *LTV 33.(1) pants*. Lai gan Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija ir atbildīga par rekomendāciju sniegšanu rajona tiesu un apgabaltiesu priekšsēdētājiem attiecībā uz pretendentiem, vadības spēju novērtēšanai nav skaidri noformulētu standartu *LTV 33.(1), 40.(1) pants*. Likumprojektā atbildība par tiesnešu iecelšanu administratīvos amatos tiek pārliekta no Tieslietu ministrijas uz Tieslietu padomi, kurai tiek izvirzīta prasība ņemt vērā Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu. *Likumprojekta 19. pants*. Atkal netiek noteikts svars, kāds ir piešķirams Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumam.

Apgabaltiesu priekšsēdētājus amatā no tiesnešu vidus ieceļ Saeima pēc Tieslietu ministrijas un Augstākās Tiesas priekšsēdētāja kopīgas rekomendācijas, balstoties uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu. Apgabaltiesu priekšsēdētāju vietniekus amatā ieceļ Tieslietu ministrija, balstoties uz Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu. Nav prasības, lai priekšsēdētāja vietnieks būtu tiesas tiesnesis, un šī neuzmanības kļūda būtu labojama. *LTV 41.(2) pants*. Gan tiesas priekšsēdētājs, gan priekšsēdētāja vietnieks tiek iecelti amatā uz piecu gadu termiņu.

Svarīgi vadības un personāla pienākumi tiek piešķirti tiesu priekšsēdētājiem gan LVT, gan arī Likumprojektā. *LTV 33.(2) pants* nosaka, ka: viņiem ir:

1. jāvada un jākontrolē tiesas darbs;
2. jānozīmē tiesneši par tiesas sēžu priekšsēdētājiem;
3. jāsadala pienākumus tiesnešu starpā;
4. jāorganizē tiesas darbs attiecībā uz apmeklētāju pieņemšanu un iesniegumu izskatīšanu;
5. jāvada tiesu prakses izpēte un standartizācija, kā arī tiesu statistikas izplatīšana;
6. jāorganizē nepārtraukta tiesas personāla kvalifikācijas paaugstināšana;
7. jāievēro pārējās likumdošanas direktīvas;
8. jāorganizē tiesu nolēmumu izpilde;

Līdztekus augstākminētajiem pienākumiem patlaban apgabaltiesas priekšsēdētājs ir atbildības par apmācības organizēšanu tiesiskos jautājumos tiesu priekšsēdētājiem. *LTV 40.(3) pants*.

Augstākās Tiesas priekšsēdētāju izvirza Ministru kabinets un amatā apstiprina Saeima uz septiņu gadu ilgu termiņu. Divi priekšsēdētāja vietnieki tiek ievēlēti uz septiņu gadu ilgu termiņu Plēnumā no Senāta departamentu priekšsēdētāju un tiesu palātu priekšsēdētāju vidus, kuri tiek, savukārt, ievēlēti Augstākās Tiesas Plēnumā. *LTV 44. un 50. pants*.

Iecelšanai šajos administratīvajos posteņos nav izvirzītas būtiskas izglītības, apmācības vai pieredzes prasības. *Skatīt: Monitoring EU Accession, 2002 (ES Pievienošanās procesa monitorings, 2002.). 133-4. lpp.* Vēl jo vairāk, pēc iecelšanas amatā netiek nodrošināta ne izglītība, ne apmācība, kas varētu uzlabot šo tiesnešu

administratīvās spējas. Tiek ieteikts izstrādāt standartus atbilstošu izglītošanās iespēju noteikšanai, veidošanai un sniegšanai pirms iecelšanas administratīvā amatā, un ka atbilstošām nepārtrauktas izglītošanās iespējām ir jābūt pieejamām visa amatā iecelšanas termiņa garumā.

Starptautiskie modeļi atlasei, iecelšanai amatā un paaugstināšanai amatā:

Pašreizējās atlases metodes ASV ietver iecelšanu amatā, kuru veic likumdevējs, iecelšanu amatā no izpildvaras puses, kuru īsteno gubernators, bezpartijiskas vēlēšanas, partijiskas vēlēšanas un atlasī pēc nopelniem (merit selection), kas parasti ietver pretendentu izvirzīšanas komisiju, kas sniedz rekomendācijas vēlētam ierēdnim. Tāpat kā Latvijā virzība uz augstāku tiesu tiek uzskatīta drīzāk par iecelšanu jaunā amatā, nevis paaugstināšanu amatā. Tā kā Latvijā patlaban netiek izmantots vēlēšanu process tiesnešu atlasē, modelis par atlasī pēc nopelniem piedāvā iespējas palielināt atbildību un caurskatāmību.

Atlases pēc nopelniem sistēma ir balstīta uz bezpartijisku pretendentu izvirzīšanas komisiju, kas novērtē pretendētus uz tiesneša amatu, tad aizsūta īsu pretendentu sarakstu institūcijai, kas iecel tiesnešus amatos, kam ir jāizvēlas no šī saraksta. *Kiley, Merit Selection of California Judges, McGeorge School of Law, 1999.* (Kīlijs, Kalifornijas tiesnešu atlase pēc nopelniem, Makdžordža Juridiskā skola). Process tiek saukts par "atlasī pēc nopelniem", jo pretendentu izvirzīšanas komisija izvēlas pretendētus, balstoties uz viņu kvalifikāciju, un nevis balstoties uz politiskajiem un sociālajiem sakariem. *Merit Selection: The Best Way to Choose the Best Judges, American Judicature Society, www. Ajs.org.* (Atlase pēc nopelniem: Vislabākais veids, kā izvēlēties vislabākos tiesnešus, Amerikas Tiesnešu biedrība)

Ir tikusi pētīta pakāpe, cik lielā mērā pretendentu izvirzīšanas komisijas var izvairīties no politiskas ietekmes un paļauties uz objektīvu kvalifikāciju atlases procesā. Pētījumi parāda, ka pretendentu izvirzīšanas komisijas sastāvs nosaka, cik lielā mērā efektīvi process tiek izolēts no politiskas ietekmes, it īpaši pakāpi, cik lielā mērā komisijas locekļi un viņu pretendenti atspoguļo lielākas vietējas sabiedrības daudzveidību. Ir daži pierādījumi, ka daudzveidība pretendentu izvirzīšanas komisijas sastāvā piesaista lielāku pretendentu daudzveidību, un rezultātā tiek atlasīti daudzveidīgāki pretendenti. *Kiley, augstāk.*

Amerikas Tiesnešu biedrība (American Judicature Society) ir izveidojusi Atlases pēc nopelniem paraugplānu teorijā un praksē 2002. g.(AJS) (*a Model Merit Selection Plan in Theory and in Practice 2002 (AJS)*), kas ietver vadlīnijas pretendentu izvirzīšanas komisijai. Pielāgotu šī modeļa variantu varētu ieviest Latvijā, balstoties uz Likumprojekta 40.(4) pantu, kas nosaka, ka Tieslietu padomei ir jāizveido komisija, kas ir atbildīga par tiesnešu amatu pretendentu novērtējumu un ieteikšanu.

AJS modelis izvirza šādas rekomendācijas pretendentu izvirzīšanas komisijām:

1. tām jāsastāv no tiesnešiem, juristiem un personām, kas nav juridisko profesiju pārstāvji;
2. iesaka piecas personas, lai gan norma ir no piecām līdz divdesmit četrām personām;
3. ir atbildīgas par tiesnešu amatu pretendentu uzaicināšanu, izpēti, intervēšanu un novērtēšanu;
4. komisija veic skrīninga pienākumus, neatkarīgi no izpildvaras vai likumdevējvaras veiktās oficiālās kontroles;
5. komisija ir pakļauta pret diskrimināciju vēršiem likumiem, izmantojot drīzāk vārdu “gender” (dzimte), nevis “sex” (dzimums) kā noteicošus kritērijus;
6. komisijas locekļus ieceļ izpildvara, advokatūra, tiesneši, likumdevējvara vai esošie locekļi. Iecelšana amatā tiek veikta uz bezpartijiskajiem vai bipartijiskajiem pamatiem.
7. amata pilnvaru laika ilgums ir ar nobīdi laikā, lai tie nebūtu vienlaicīgi;
8. amata pilnvaru laika ierobežojumi;
9. komisijas locekļiem ir aizliegts pieteikties uz tiesnešu amatiem uz noteiktu gadu skaitu pēc tam, kad viņi ir atstājuši komisijas sastāvu;
10. komisijas locekļiem ir aizliegts ieņemt algotu valsts amatu vai jebkuru citu oficiālu politiskās partijas amatu, un
11. komisijai ir jāaptver jurisdikcijas un advokatūras daudzveidība.

Rekomendācijas:

1. Atlases procedūras: Jāpielāgo un jāievieš AJS Atlases pēc nopelniem paraugplānu, radot daudzveidīgu pretendentu izvirzīšanas komisiju ar skaidriem un caurskatāmiem standartiem un procedūrām.

2. Pretendentu piesaistīšana: Jārada caurskatāmu procedūru, kas atver procesu visiem, kas atbilst likumā noteiktajām prasībām. Saskaņā ar LTV to ieviestu Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija, bet saskaņā ar Likumprojektu – pretendentu izvirzīšanas komisija, kuru izveidojusi Tieslietu padome.

Rekomendējamās procedūras ir ietverti:

1. Paziņojumi par vakanci tiek nosūtīti ikvienam juristam Latvijā. Paziņojumos ir ietvertas likumā noteiktās prasības attiecībā uz amatu un nediskriminējošs paziņojums, kas atbilst likumiem;
2. Paziņojums par vakanci tiek publicēts vismaz vienā izdevumā (publikācijā), kas veltīts juridiskajai profesijai (jau ietverta Likumprojektā);
3. Preses paziņojums tiek nogādāts laikrakstiem un masu saziņas līdzekļiem;
4. Pretendentu piesaistīšanas periodam ir jānodrošina saprātīgas iespējas iesnieguma iesniegšanai, bet ne mazāk par trīsdesmit dienām;
5. Iesnieguma veidlapas ir pieejamas online režīmā, personiski, kā arī pa pastu ne vēlāk kā datumā, kad vakance tiek izziņota, un

6. Kad gala termiņš iesniegumu iesniegšanai ir pagājis, laikrakstiem un masu saziņas līdzekļiem tiek izdots preses paziņojums, kurā ir uzskaitīti pretendenti, lai tiktu informēta sabiedrība un tā varētu izteikt savus komentārus par pretendentiem.

3. Atlases process: Jārada skaidrus kritērijus, konsekventas un caurskatāmas procedūras:

1. Pēc tam, kad ir saņemti iesniegumi, tiek veikts sākotnējais izvērtējums, vai iesniedzējs atbilst minimālajām likumā noteiktajām kvalifikācijas prasībām vakantajam amatam.

2. Pretendenti, kas atbilst minimālajām likumā noteiktajām kvalifikācijas prasībām, tiek vērtēti, balstoties uz kompetenci un pieredzes kvalifikācijas prasībām, kas ir pieņemtas un darītas pieejamas ne tikai pretendentiem, bet arī sabiedrībai. Kvalifikācija, kas ir jāņem vērā:

- godīgums
- spējas un pieredze tieslietās
- gudrība
- intelekts
- spēja būt taisnīgam un apdomīgam
- strādīgums un čaklums pienākumu veikšanā
- personisko paradumu un ārpusdarba aktivitāšu savietojamība ar tiesneša amatu
- spēja būt pieklājīgam un iejūtīgam tiesas zālē
- pētījumi un rakstiskas publikācijas tieslietās
- administratīvās prasmes
- informētība par pēdējām norisēm tieslietās
- vadības spējas
- pacietība un iecietība
- prasme klausīties un uz klausīt
- pieklājība
- līdzjūtīgums
- neatkarība no sabiedrības un politiskas ietekmes

3. Novērtējumi tiek iegūti ar standarta aptaujas anketu starpniecību praktizējošiem juristiem, lūdzot novērtējumu pretendentu kvalifikācijai (atbilstībai).

4. Sabiedrības komentāri arī tiek iegūti ar standarta aptaujas anketu starpniecību, kas ir pieejamas tiesu namos, kas dod iespēju sabiedrības locekļiem izteikt komentārus par pretendentu. Tas nav balsojums. Iesniegtajās anketās ir jāietver norāde uz attiecībām ar pretendentu vai pamatu, uz kura tiek izteikti komentāri, un tām ir jābalstās uz personisku pieredzi saskarsmē ar pretendentu.

5. Atteikšanās no iebildumiem, kuru paraksta pretendents, kas atļaus veikt padziļinātas dzīves gājuma pārbaudes, kas ietver:

- uzskaites pārbaude, lai noteiktu, vai pretendentiem ir sodāmība;

- attiecīgās profesionālās organizācijas pārbaude, vai ir jebkādas sūdzības, kuras ir tikušas iesniegtas, vai par disciplinārsankcijām, kas ir tikušas piemērotas pretendētam;
 - nodokļu uzskaites pārbaude, lai noteiktu, vai pretendents ir iesniedzis visas paredzētās nodokļu deklarācijas un vai ir laikā samaksājis visus nodokļu parādus, un
 - pēc Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekļa pieprasījuma, universitātes un absolventu transkriptu (=oficiālās sekmju lapas) pārbaude.
6. Tiek nodibināti kontakti ar pretendentu personisko un profesionālo atsauksmju sniedzējiem.
 7. Kopējais pretendentu saraksts tiek saīsināts līdz sarakstam, kas balstās uz augstākminētajām procedūrām, un šiem finālistiem tiek noteikts intervijas laiks.

4. Amatā iecelšanas procedūras: Jāizstrādā skaidras, konsekventas un caurskatāmas procedūras .

A. Pagaidu iecelšana amatā:

1. Pārbaudes laikam ir jābūt noteiktam.
2. Jānosaka orientējošas izglītības prasības, 25 – 30 stundas gadā, kā arī mācību programmas triju gadu periodam, kas ietver:
 - pāreju tiesneša amatā
 - tiesneša uzvedības kodeksu
 - tiesu sistēmas vadību
 - efektīvu tiesas personāla un resursu izmantošanu
 - lietu aprites vadību
 - tiesu zāles izglītības prasmes
 - profesionālu uzvedību
 - pārskatu par materiālajām tiesībām
3. Jāizstrādā darbības novērtējuma procedūra, kas tiek veikta ikviena pārbaudes perioda gada noslēgumā, kopsummā par trim novērtējumiem šī pirmā amatā iecelšanas perioda gaitā. Novērtējuma procedūras mērķi ir šādi:
 - ikviens tiesnesis maksimāli izmanto savu potenciālu tiesneša darba pilnīgošanai, izmantojot pašaudzināšanu, tādējādi uzlabojot tiesvedības kvalitāti, kuru saņem sabiedrība;
 - pārdomāta tiesnešu izmantošana un nozīmēšana tiesu varas sistēmā;
 - novērtēt pārbaudes laikā strādājošā tiesneša izglītības vajadzības;
 - novērtēt tiesneša darbību, lai noteiktu, vai tiesnesis būtu atbrīvojams, tam būtu piešķirams vēl viens pagaidu amatā iecelšanas termiņš, lai labotu trūkumus (Likumprojektā nav iekļauts), vai lai to nerekomendētu iecelšanai amatā

Darbības standarti var atkārtot atlases standartus, un var arī ietvert informāciju, kas balstās uz pienākumu izpildi, tai skaitā:

1. Godīgums
 - a. izvairās no nepieklājības vai nepieklājības parādīšanās
 - b. brīvība no personiskiem aizspriedumiem
 - c. darbības bezkaislīgums
 - d. Ētikas kodeksa ievērošana
2. Likuma pārzināšana un izpratne
 - a. materiālo, procesuālo un pierādījuma tiesību izpratne
 - b. atbilstošs pilnvaru izmantojums
3. Spēja veidot/uzturēt saskarsmi
 - a. mutisko izteikumu skaidrība
 - b. rakstiskās korespondences skaidrība, tai skaitā, tiesu pilnvaru loģika un izskaidrošana
 - c. jūtīgums pret uzvedības un citu neverbālās komunikācijas ietekmi
 - d. pieklājīgums pret visiem
4. Kalpošana profesijai
 - a. lietpratīga darba administrēšana
 - b. piedalīšanās visās tiesnešu un nepārtrauktās tiesiskās izglītības programmās
5. Efektivitāte darbā ar pārējiem tiesnešiem un tiesas personālu
 - a. efektīva ideju un viedokļu apmaiņa ar kolēģiem
 - b. pienākumu izpildes atvieglošana kolēģiem
 - c. efektīvs darbs kopā ar tiesas personālu

Caurskatāmība procesā tiek panākta šādi:

1. tikšanās ar ikvienu tiesnesi novērtēšanas procesa gaitā un atgriezeniskās saites iegūšana no tiesnešiem, balstoties uz novērtējuma kritērijiem;
2. dot iespēju tiesnesim iesniegt pašrocīgi uzrakstītu pašnovērtējumu, kas balstās uz novērtējumā izmantotajiem kritērijiem;
3. ja darbība pēc kāda kritērija ir neapmierinoša, iesniegt rakstisku plānu darbības uzlabošanai, kas nosaka darbības standartus, kas to ievērošanas gadījumā radīs iespēju veiksmīgi pabeigt pārbaudes termiņu;
4. izstrādāt rakstisku apelācijas procesu Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas ietvaros par novērtējumiem, kas ir zemāki par apmierinošiem.

B. Iecelšana amatā:

Tiesu varai ir jāizvirza pretendenti Saeimai iecelšanai tiesnešu amatos uz mūžu. Pretendenti, kas ir pabeiguši savu amatā iecelšanas pārbaudes laika termiņu, tiks uzaicināti uz stažēšanos ar atklāta un caurskatāma procesa starpniecību. Izvirzīšana tiesnešu amatiem, kam nav noteikts pārbaudes laiks, būs jāsāk ar stratēģiju, kas aprakstīta augstāk Atlases procedūru sakarā, ieskaitot paziņojumus sabiedrībai un tās devumu.

C. Amatā iecelšanas apstiprināšana no likumdevējvaras puses:

Tad, kad ir pabeigtas atlases procedūras esošajām vakancēm, AJS iesaka šādas paraugprocedūras apstiprināšanai amatā:

1. Pretendentu izvirzīšanas komisija izsniedz sarakstu, kurā ir iekļauti vienīgi pretendenti ar vislabākajām kvalifikācijām;
2. Galīgais izvirzīto pretendentu saraksts tiek darīts pieejams sabiedrībai, un sabiedrība tiek aicināta izteikt savus komentārus;
3. Institūcija, kura ir pilnvarota apstiprināt amatā, ieceļ amatā pretendentes vienīgi no šī saraksta;
4. Uz vienu vakanci tiek izvirzīti ne vairāk par pieciem un ne mazāk par diviem pretendentiem
5. Gala termiņi, kas ir noteikti institūcijai, kas ir pilnvarota apstiprināt amatos, lai tā reaģētu uz pretendentu izvirzīšanu, parasti ir ne vairāk par trīsdesmit dienām, vai arī atbildība pāriet pie Augstākās Tiesas priekšsēdētāja, un
6. Pretendents tiek iecelts tiesneša amatā, un to apstiprina likumdevējvara.

5. Amatā paaugstināšanas procedūras: Jāizveido izglītības iespējas, kas sagatavo tiesnešus, lai tie varētu uzņemt savus administratīvos pienākumus amatā paaugstināšanas gadījumā, kā arī jāizstrādā nepārtrauktas tiesiskās izglītības prasības, kas atbalstīs darba uzlabošanu viņu amatā atrašanās laikā. *Skatīt: Education as Criteria, Qualification Classification Supplement and Career Development, 6.-8.lpp. (Izglītība kā kritērijs, Kvalifikācijas klasifikācijas pielikums un karjeras attīstība)*